

Al jaren houdt Jacob Westendorp zich bezig met allerlei aspecten van de geschiedenis van de Valthermond. Ook in dit seizoen wil hij u weer een aantal oude tot zeer oude feiten uit de historie, overleveringen, spook- en volksverhalen doorgeven, die in de Valthervenen of later in de Valthermond en omgeving speelden. De verhalen spelen globaal tussen 1600 en 1900.

Veenkoning en waternimf

Het Bourtangerveenmoeras was een hoogveencomplex dat zich uitstrekte tussen de Hondsrug en de rivier de Eems in Duitsland, globaal ten noorden begrensd door Winschoten en ten zuiden door Coevorden. Zo'n zeventig procent van dit voormalige veengebied lag in Nederland en dertig procent op Duits grondgebied. Het besloeg in totaal een kleine 200.000 hectare. Ook het Valtherveen, het gebied waar wij nu wonen, behoorde tot het Bourtangerveenmoeras. Het Valtherveen was slechts een heel klein deel van dit immense moerasgebied.

Dat er over een dergelijk groot en mystiek moeras allerlei verhalen en sagen de ronde doen, zal niemand verbazen; een aantal van deze verhalen heb ik in het seizoen 2006-2007 in *Kiek op de Mo(a)nd* gepubliceerd. Naar aanleiding van al die volksverhalen over dwaallichten, witte wieven en veengeesten werd in het begin van de twintigste eeuw het sprookje van de veenkoning en de waternimf geschreven. Het werd vaak als operette opgevoerd door kinderkoren, of op feestelijke ouderavonden gespeeld door leerlingen van de hoogste klassen van de lagere school. Ook in Valthermond is het sprookje regelmatig opgevoerd.

Lichtende gestalten

Nog heerst er schemerdonker op de velden en heiden van het Bourtangerveenmoeras, maar reeds verplaatst een jager, met pijl en boog gewapend, zich neuriënd over het veendek. Hij wil zijn weitassen gevuld hebben voordat de zon met haar verkwikkende stralen het land zal beschijnen. Met scherpe blik om zich heen spiedend sluipt hij voorwaarts en laat zijn geofend oog langs de struiken gaan, om te zien of hij geen leger of hol kan ontdekken. Plotseling staat hij stil en kijkt scherp toe. Wat hij daar tussen het struweel ziet bewegen, dat zijn geen hazen of konijnen! Dat zijn lichtende gestalten die hem lachend wenken naderbij te komen. Hij meent ook te horen zingen. En ja hoor, daar klinkt het zacht en vlelend: 'Kom naar ons paleis, waar men u reeds met verlangen wacht/Snel wordt gij daarheen op de armen der feeën gebracht.'

Dieper en dieper

Hé, maar wat is dat? Wat worden zijn voeten zwaar! Het is alsof ze in de grond worden vastgezogen! Hij trekt zijn voeten los, zet ze weer neer en zakt nu nog dieper, nu zelfs tot aan zijn knieën. Nogmaals doet hij een wanhopige poging, maar tevergeefs: hij zakt nu tot aan zijn middel in het sponsachtige veen weg. Opnieuw hoort hij het zingen van de lichtende figuren: 'Zoet klinkt u het lied dat de golven er zingen zo zacht/Bij het zilveren licht waarmee Luna verheldert de nacht.'

Ja, het zal nu wel gauw nacht zijn, denkt onze wanhopige jager die nu al tot de hals in het veen is gezonken. Door met alle kracht met zijn armen te werken, tracht de jager aan zijn noodlot te ontkomen. Wanhopig kijkt hij om zich heen en ziet de nimfen om zijn toekomstige

graf zweven en hij hoort ze fluisteren: ‘Wat er uw hart maar verlangt, vindt gij bij uw komst reeds bereid/Toef dan, o toef langer niet en verzuim niet de kostbare tijd/Zet alle aarzeling terzij, schud af wat u thans nog weerhoudt/Kom dan! De waternimf roept, aan haar zusteren u toevertrouwd.’

Dodelijk vermoeid verzet de jager zich niet langer. De nimfen nemen hem pijl en boog af, het veen sluit zich boven de jager en de nimfen zweven verheugd rond met de buitgemaakte pijl en boog en verdwijnen al dansend in het nimfenrijk.

Natuurlijke vijanden

Tot de natuurlijke vijanden van de waternimfen behoren koning Turvan, koningin Stobbina en prins Lok. Zij trachten steeds het onheil dat de waternimfen willen aanrichten te verijdelen. Zo is het ook nu prins Lok gelukt de jager uit de handen van de waternimfen te bevrijden. Wanneer Torvan en zijn gemalin Stobbina op hun kienhouten troon zitten, omgeven door hovelingen en herauten, horen ze juichkreten. Prins Lok en zijn Lokridders komen met de onfortuinlijke jager in hun midden uit een van de veengangen tevoorschijn en treden voor de troon. De prins vraagt zijn vader toestemming om het slachtoffer weer naar de aarde te mogen zenden. Koning Turvan geeft die toestemming en waarschuwt de jager zich in het vervolg voor de waternimfen te hoeden, omdat het prins Lok lang niet altijd lukt de stervelingen te bevrijden.

De Zonnekoning

De koning vraagt wie hem wil helpen om keizerin Lili, de gebiedster van de nimfen, gevangen te nemen, want daarmee is de macht van de nimfen te breken. Turvan laat door zijn herauten al zijn onderdanen oproepen en wanneer de veengeesten, met onder hen prinses Erica, verschijnen, legt hij zijn verzoek aan hen voor. Prins Lok durft het te wagen en gelooft dat hij zal slagen als de Zonnekoning bereid is hem te helpen. Die steun wordt hem toegezegd, mits prinses Erica de vrouw van de Zonnekoning wil worden. Prins Lok laat Erica beslissen, die maar al te graag toestemmend antwoordt.

Zo gaan dan Prins Lok en de Zonnekoning aan het werk. De prins verschuilt zich in een veengat vlakbij het heideveld en de Zonnekoning verlicht met felle gloed de heide, waardoor de nimfen uit het waterrijk volkomen verblind worden en als radeloze blinden rondlopen.

Vruchtbare landerijen

Nu komen Prins Lok en zijn ridders tevoorschijn en nemen keizerin Lili en haar nimfen gevangen. De prins is echter betoverd door Lili en voert haar niet als gevangene, maar als zijn bruid voor koning Turvan. De Zonnekoning vraagt om de hand van prinses Erica en zo verenigen allen zich tot welzijn van de mensheid. Ze besluiten de arbeiders in het Bourtangerveen te zullen ondersteunen om het veenmoeras om te toveren in vruchtbare landerijen. De waternimfen zullen op hun ruggen de opbrengst van veen en bouwgrond naar alle hoeken van het land vervoeren, tot bloei van het geliefde Bourtangerveenmoeras. Daarna trekken zij zich terug in andere veenmoerasgebieden, elders in de wereld.